

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
2019 metai

2

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2019

2

Vilnius 2019

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2019

2

Vilnius 2019

Žurnalo leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA

PAGAL VALSTYBINĘ LITUANISTINIŲ TYRIMŲ IR SKLAIDOS
2016–2024 METŲ PROGRAMĄ

Projekto finansavimo sutartis Nr. S-LIP-19-10

Redakcinė kolegija / Editorial Board / Redaktion:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva /
Vytautas Magnus University, Lithuania

Krzysztof BUCHOWSKI
Balstogės universitetas, Lenkija /
University of Białystok, Poland

Jan JURKIEWICZ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje, Lenkija /
Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland

Tomasz KEMPA
Mikalojaus Koperniko universitetas Torunėje, Lenkija /
Nicolaus Copernicus University in Toruń, Poland

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Vėjas G. LIULEVIČIUS
Tenesio universitetas Noksvilyje, JAV /
University of Tennessee, Knoxville, USA

Bernadetta MANYŚ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje, Lenkija /
Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland

Elmantas MEILUS (pirmininko pavaduotojas / Deputy Editor-in-Chief)
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Lietuva /
Lithuanian Culture Research Institute, Lithuania

Mathias NIENDORF
Greifswaldo universitetas, Vokietija /
University of Greifswald, Germany

Rimvydas PETRAUSKAS
Vilniaus universitetas, Lietuva /
Vilnius University, Lithuania

Sergej POLECHOV / Cepreij B. ПОЛЕХОБ / Sergey POLEKHOV
Rusijos mokslų akademijos Rusijos istorijos institutas, Rusija /
Institute of Russian History, Russian Academy of Sciences, Russia

Jolita SARCEVIČIENĖ (atsakingoji sekretorė / Executive Secretary)
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Gintautas SLIESORIŪNAS (pirmininkas / Editor-in-Chief)
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Darius STALIŪNAS
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio universitetas, JAV /
Millersville University, USA

Joachim TAUBER
Šiaurės Rytų institutas Liuneburge, Vokietija /
Nordost Institut in Lüneburg, Germany

Theodore R. WEEKS
Pietų Ilinojaus universitetas Karbondelije, JAV /
Southern Illinois University, Carbondale, Ill., USA

Andrzej ZAKRZEWSKI
Varšuvos universitetas, Lenkija /
University of Warsaw, Poland

Registruota duomenų bazė:

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.

EBSCO Publishing. Lituanistika

Recenzuojamas mokslo žurnalas, leidžiamas nuo 1971 m. Per metus išeina 1 tomas (2 numeriai).
Elektroninę straipsnių versiją pdf formatu galima rasti internetinėje svetainėje: <http://talpykla.istorija.lt/>

ISSN 0202-3342
e-ISSN 2538-6549

© Lietuvos istorijos institutas, 2019
© Straipsnių autoriai, 2019

TAMARA BAIRAŠAUSKAITĖ

Lietuvos istorijos institutas

**ADOMO KRESCENCIJAUS GABRIELIAUS LOPACINSKIO
GENEALOGIJŲ DIRBTUVĖ
(XIX A. SEPTINTASIS–DEVINTASIS DEŠ.)**

ANOTACIJA Straipsnyje aptariamas iki šiol nepastebėto XIX a. genealogijos mylėtojo, Dysnos apskrities dvarininko Adomo Krescencijaus Gabrieliaus Lopacinskio (*Adam Krescenty Gabriel Lopaciński*, 1826 – po 1893 m.) rankraštinis palikimas, saugomas Lietuvos valstybės istorijos archyve, Mokslo bičiulių draugijos fonde. Rankraštinių palikimą sudaro asmeniniai, šeimos ir giminės dokumentai, keli laišakai. Vertingiausia jo dalis – įspūdingos apimties medžiaga LDK bajorų giminių genealogijai. A. Lopacinskio rašytinis palikimas leidžia kalbėti apie bajorų dvare veikusią istorinės atminties ir genealogijos dirbtuvę, kurioje puoselėta giminių istorijos rašymo kultūra. Straipsnyje rekonstruojama A. Lopacinskio biografija, aiškinamasi, kaip atrodė jo genealogijų dirbtuvė, kas ją sudarė, kaip ir kas naudojosi joje sukauptomis žiniomis, kaip XIX a. antrosios pusės bajoras suvokė aukščiausios visuomenės grupės įtmintinimą.

RAKTINIAI ŽODŽIAI: Adomas Krescencijus Gabrieliūs Lopacinskis, rankraštis, monografija, genealogija, genealogijų dirbtuvė, atmintis

ANNOTATION. The article dwells on the hitherto unnoticed manuscript legacy of the 19th century genealogy lover, landlord of Dysna county Adomas Krescencijus Gabrieliūs Lopacinskis (*Adam Krescenty Gabriel Lopaciński*, 1826 – after 1893), stored in the Society of Friends of Science Fund at the Lithuanian State Historical Archives. The manuscript legacy includes personal and family documents as well as several letters. Its most valuable part is the impressive amount of materials dedicated to the genealogy of the GDL noble families. A. Lopacinskis' written legacy makes it possible to speak about a workshop on historical memory and genealogy which was in operation in the nobleman's house and nurtured the culture of writing down the family's history.

The article also offers a reconstruction of A. Lopacinskis' biography with a view to explaining how the genealogy workshop looked like, what it consisted of, who and how used the materials contained therein, and how the nobleman of the second half of the 19th century perceived the memorization of the highest class of the society.

KEYWORDS: Adomas Krescencijus Gabrielius Lopacinskis, manuscript, monograph, genealogy, genealogy workshop, memory

Tyrimui pasirinktas iki šiol istorikų nepastebėto genealogijos mylėtojo, Minsko (nuo 1843 m. Vilniaus) gubernijos Dysnos apskrities dvarininko Adomo Krescencijaus Gabrielius Lopacinskio (*Adam Krescenty Gabriel Łopaciński*, 1826 – po 1893 m.) rankraštinis palikimas, saugomas Lietuvos valstybės istorijos archyve, Mokslo bičiulių draugijos fonde. Jį sudaro asmeniniai, šeimos ir giminės dokumentai, keli laišškai. Vertingiausia dalis – įspūdingos apimties medžiaga LDK bajorų giminių genealogijai.

Kas paskatino garsios LDK giminės atstovą imtis dešimtmečius trukusio darbo, rinkti žinias apie bajorų gimines, jas sisteminti, pildyti, jomis dalintis? A. Lopacinskis savo triūso rezultatų nei viešino, nei ketino tai daryti. Bajorai vertino XVIII a. sudarytą K. Niesieckio herbyną, baigtą skelbti XIX a. penktajame dešimtmetyje¹. Giminės augo ir plėtėsi, nuolat trūko susistemintų žinių apie naujas bajorų kartas, o paskelbtuose herbynuose pasitaikė netikslumų. Genealoginių tyrimų poreikis tebebuvo aktualus. XIX a. viduryje pasirodė herbynai, kuriuose patikslintos ir papildytos senųjų herbynų žinios apie iškilnes bajorų gimines. Žymus kolekcionierius ir leidėjas Jonas Kazimieras Vilčinskis (*Jan Kazimierz Wilczyński*, 1806–1885) Paryžiuje 1858–1860 m. išleido herbyną, kuriam buvo paskelbtos septyniolikos giminių genealogijos².

Naują žodį genealogijoje tarė Stanislovas Kazimieras Kosakovskis (*Stanisław Kazimierz Kossakowski*, 1837–1905), savo lėšomis 1859 m. Varšuvoje išspausdinęs dviejų tomų veikalą „Kai kurių lenkų giminių istorinės genealoginės monografijos“ (toliau – *Monografijos*), o 1872 m. paskelbęs ir trečią tomą³. Veikalą dedikavo savo tėvui, Lenkijos karalystės Heroldijos pirmininkui grafiui Stanislovui Korvin-Kosakovskiui (*Stanisław Szczęsny Korwin-Kossakowski*, 1795–1872). Įvade autorius heraldiką vadino istorijos

¹ K. Niesiecki, *Korona polska przy złotej wolności starożytnemi rycerstwa polskiego y Wielkiego Xięstwa Litewskiego kleynotami, naywyższemi honorami, heroicznym męstwem, y odwagą, wytworną nauką, a nayperwiew cnotą, pobożnością y świętobliwością ozdobiona. Potomnym zaś wiekom na zaszczyt y nieśmiertelną sławę pamiętnych w tey oyczyźnie synów, podana*, t. 1–4, Lwów, 1728–1843.

² *Herbarz starodawnej szlachty podług heraldyków polskich z dopehnieniem do czasów obecnych*, [1858–1860, Paryž].

³ *Monografie historyczno-genealogiczne niektórych rodzin polskich przez Stanisława Kazimierza Kossakowskiego z przypisami Juliana Błeczzyńskiego*, Warszawa, t. 1, 1859; t. 2, 1860; t. 3, 1872.

mokslo šaka, tyrinėjančia giminių „pradžią, istoriją ir herbus“. Jis kritiškai vertino XVIII ir XIX a. herbynus, ypač naujesnius, kuriuose neretai pateikiami netikslūs duomenys apie bajorų gimines. Bet vertino Alberto Vijūko-Kojalavičiaus herbyną, parengtą kunigo Michała Marcino Szczęślios, teigė jį buvus tikslesnį ir išsamesnį už K. Niesieckio herbyną⁴.

Jo manymu, heraldikos mokslui reikėjo suteikti daugiau tikrovės, remtis istorijos šaltiniais: „užuoat manydami ją (heraldiką) esant patrauklių legendų rinkiniu, pataikaujančiu tuštybei, norėtume ją vertinti kaip pagalbą mūsų istorikams, pateikdami faktus ir datas, pasisemtus iš autentiškų šaltinių“⁵. Taigi heraldika jam reiškusi pagalbinių istorijos mokslą, autentiški šaltiniai – tai Karūnos Metrika, bajorų giminių privačiuose archyvuose saugomi dokumentai ir aukšto lygio istoriniai veikalai, parašyti, jo manymu, stambiausių XIX a. istorikų Juliano Bartoszewicziaus, Joachimo Lelevelio, Jędrzejaus Moraczewskio ir Karolio Szajnochos.

S. Kosakovskio veikalas parengtas pagal jo paties heraldikos įsivaizdavimą. Pasakojimą apie bajorų gimines, remiantis skelbtais ir archyviniais dokumentais (itin daug jų buvo Kosakovskio privačiame archyve) jis papildė dokumentų publikacija ir aukščiausių Lenkijos karalystės pareigūnų sąrašu. Komentarais, patikslinimus ir papildymus, nurodydamas šaltinius, rašė Lenkijos karalystės vyriausiojo archyvo neetatinius darbuotojas Julianas Błeszczyński, kurį laiką dirbęs ir Lenkijos karalystės Heroldijoje.

Lopacinskių giminė nepateko į XIX a. vidurio genealogų akiratį. Galima prielaida, kad būtent dėl šios priežasties A. Lopacinskiui rūpėjo patyrinti, šiaip ar taip, garsios savo giminės šaknis. Savo personalinę genealogiją jis sudarė 1865 m.⁶ Tai ankstyviausia įrašyta data, kuria jis pažymėjo baigtą darbą. Taigi A. Lopacinskio domėjimasis genealogija prasidėjo apytiksliai tuo metu, kai pasirodė J. K. Vilčinskio ir S. Kosakovskio veikalai. Išlikusi medžiaga leidžia teigti, kad A. Lopacinskis neketino apsiriboti savo gimine, bajorų genealogijų tyrimai virto jo didžiausiu pomėgiu, o sektinu „metodologiniu“ pavyzdžiu tapo modernus S. Kosakovskio veikalas, skirtas pirmiausia Lenkijos karalystės bajorų giminėms.

A. Lopacinskiui buvo svarbu įamžinti visus ir *kiekvieną* buvusios LDK privilegijuotojo luomo narį, nustatyti jo ryšį su visa grupe. Kolektyvinę tapatybę jis siejo su

⁴Ten pat, t. 1, p. IV. Turimas galvoje parengtas spaudai antrasis A. Vijūko-Kojalavičiaus herbyno leidimas: *O klejnotach albo herbach, których familie stanu rycerskiego w prowincjach W.X. Litewskiego zażywiają. Te klejnoty in ordinem alphabeticum są zebrane przez xiędza Wijuka Kojalowicza Societatis Jezu, teraz zaś z pilną atencją de nowo przepisane przez Michała Marcina Szczęślię Societatis Jezu anno 1739 die 1 Februarii Vilnae ad S. Joannem*. Plačiau žr.: A. M i r o n o w i c z, Herbarz Michała Szczęślię, *Białoruskie Zeszyty Historyczne*, 1(3), 1995, s. 29.

⁵*Monografie historyczno-genealogiczne*, t. 1, s. I–II.

⁶Генеалогические заметки до 1893 года Адама Кресцента Лопатинского, Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 1135, ap. 14, b. 49, l. 193–194.

giminystės ryšiais ir luominiais atributais, be to, buvo šiuolaikiškas – atidžiai aiškinosi amžininkų ir amžininkų priklausymą bajorų giminėms. XIX a. antroje pusėje A. Lopacinskio nuveiktas darbas rodo ne tik bajorų kultūrinę ambiciją įsiamžinti per socialinio statuso išskirtinumą. Jo rašytinis palikimas leidžia kalbėti apie bajoro dvare egzistavusią istorinės atminties ir genealogijos dirbtuvę, kurioje puoselėta giminių istorijos rašymo kultūra. Šio straipsnio tikslas – išsiaiškinti dirbtuvės kūrėjo tapatybę, nagrinėti, kaip atrodė ši dirbtuvė, kas ją sudarė, kaip ir kas naudojosi joje sukurtais žiniomis, kaip XIX a. antrosios pusės bajoras suvokė aukščiausios visuomenės grupės įtamtinimą.

Straipsnyje XVIII a. datos pateikiamos pagal Grigaliaus kalendorių, XIX a. datos – pagal Julijaus kalendorių.

Adomo Lopacinskio biografijos rekonstrukcija

Adomas Krescencijus Gabrielis Lopacinskis – kultūros žmogus, išugdytas tradicinėje bajoriškoje aplinkoje. Jis priklausė garsiai LDK bajorų giminei, buvo ne itin pasiturintis dvarininkas, nėjo jokių pareigų, nesiekė iškilti viešajame gyvenime. Jo biografija nėra žinoma, o be jos neįsivaizduojama genealogo vieta giminės hierarchijoje, neišryškėja svarbiausio jo gyvenimo darbo kontekstas.

A. Lopacinskio biografijos rekonstrukcijai disponuojama pluošteliu asmeninių dokumentų: tai mokyklos laikų dokumentai ir užrašai, keli laišakai, keli teismų ar valdžios institucijų raštai, bet labiausiai praverčia jo paties surinkti duomenys apie šeimą ir giminę.

Gyvenimo datoms nustatyti vertingas šaltinis yra bažnyčių metrikai, jų išrašai ar šių dokumentų nuorašai, padaryti įvairiais laikotarpiais, priklausomai nuo to, kada ir kam šių nuorašų prirėdavę. Tokį krikšto metrikos nuorašą A. Lopacinskis saugojo tarp savo mokyklinių laikų užrašų. Metrikos nuorašą pasirašė Vilniaus gubernijos Dysnos apskrities Drujos Romos katalikų parapijos kuratorius Pranciškus Florentinas Moravskis (*Franciszek Florentinus Morawski*) 1839 m. rugpjūčio 28 d. Šiame dokumente lotynų kalba parašyta, kad Adomas Gabrielis Krescencijus gimė 1826 m. balandžio 15 d., o balandžio 20 d. Dominikonų vienuolyno vyresnysis Placidus Koszka (*Placyd Koszko*) Drujalės (*Drujka*) dvare jam suteikė Krikšto sakramentą. Naujagimio tėvai buvo Dysnos apskrities vicemaršalas Tomas Lopacinskis (*Thomas Łopaciński*) ir Kazimiera Rudaminaitė (*Casimera Rudominowna*), krikšto tėvai – delegatas (matyt, bajorų deputacijos deputatas) Antanas Žaba (*Antoni Żaba*) ir Breslaujos apskrities komisaro (matyt, komisarų teismo nario) žmona Sofija Zablockienė (*Sofia Zabłocka*), asistavo Valentinas

Kvinta (*Valentinus Kwinta*) ir Tomo Łopacinskio duktė Izabelė⁷. Kai Adomui sukako dešimt metų, tėvas pasirūpino, kad jis teisiškai būtų priskirtas prie giminės. A. Lopacinskio bajorystę Heroldijos departamentas patvirtino 1837 m. vasario 23 d.⁸ Jo mirties data nėra žinoma, paskutinį įrašą jis padarė ne vėliau kaip 1893 m.⁹

Rekonstruojant šeimos sudėtį pravertė kruopštus A. Lopacinskio darbas: jis ieškojo šeimos narių bažnytinių metrikų, surinko dalį jų nuorašų, be to, išliko užrašai ar atmintinės su atžymomis parapijų ir giminės narių, kurių krikšto, santuokos ir mirties metrikas jis tikėjosi rasti ar jau buvo radęs¹⁰.

Užrašai rodo, kad Adomo tėvo šeimos lizdas buvo Drujos apylinkėse, anuometinėje Mstislavlio vaivadijoje. Tomas Pranciškus Juozapas Lopacinskis (*Tomasz Franciszek Józef Łopaciński*) gimė Pahosto dvare 1783 m. sausio 29 d. Mstislavlio teismo seniūno Jono Nikodemo Lopacinskio (*Jan Nikodem Łopaciński*, 1747–1810) ir Mstislavlio seniūno Juozapo Oginskio dukters Elenos Viktorijos Oginskytės (*Helena Wiktoria z Ogińskich*, 1752–1788) šeimoje¹¹.

Ten pat Pahoste T. Lopacinskis 1807 m. vedė Jono Knabnofo (*Jan Knabhof*) našlę Teresę Rudnickytę (*Teresa z Rudnickich*), Jono Rudnickio (*Jan Rudnicki*) ir Ievos Dambrauskytės (*Ewa z Dąbrowskich*) dukterį, su ja susilaukė trijų vaikų. 1808 m. balandžio 11 d. Vilniuje pasaulį išvydo Leontina Izabelė Eugenija, pakrikštyta Šv. Stepono bažnyčioje. 1835 m. balandžio 22 d. Drujoje ji ištėkėjo už Napoleono Svencickio (*Napoleon Świącicki*). 1809 m. gegužės 2 d. Šarkauščinos dvare gimė Jonas Nikodemus Juozapas, apie 1831 m. jis mirė Ikaznėje. Šarkauščinoje 1810 m. gimė Emilija¹². Ji, matyt, gyveno trumpai, nes daugiau žinių apie ją nėra.

Tomo ir Teresės Lopacinskių santuoka truko neilgai. 1812 m. žmona mirė Pahoste, o 1815 m. rugsėjo 15 d. našlys vedė antrą kartą. Santuokos sakramentas buvo suteiktas Breslaujos apskrities Salako bažnyčioje, liudininkais buvo Konstantinas Pliateris (*Konstanty Plater*), Pranciškus Lopacinskis (*Franciszek Łopaciński*) ir Jonas Ščitās

⁷ Разные разности со времени пребывания в дворянском институте Адама Лопатинского 1839–1846, ten pat, b. 149, l. 17.

⁸ Собрание имущественно-правовых документов семьи Лопатинских и их имений, ten pat, b. 56, l. 20.

⁹ Paskutinis įrašas buvo informacija prancūzų kalba apie 1892 m. gegužės 8 d. Ciuriche mirusią grafienę Teklę Borch-Lopacinskiene (*Tekla Borch-Lopacińska*): Генеалогические заметки до 1893 года Адама Кресцента Лопатинского, ten pat, b. 48, l. 300.

¹⁰ Метрики и метрические выписи окрещений, браков и погребений членов семьи Лопатинских и их родственников (подлинники и копии), 1712–1892, Генеалогические заметки до 1893 года Адама Кресцента Лопатинского, папка С, ten pat, f. 1135, ap. 14, b. 38.

¹¹ Ten pat, b. 38, l. 301v, 304–304v; Jono Nikodemo Lopacinskio gimimo ir mirties metrikai: Документы правно-землевладельческие и генеалогические рода Лопатинских, ten pat, b. 121, l. 62.

¹² Ten pat, b. 38, l. 301v, 304v, 307v, 310v, 315v–316v, 321v.

(*Jan Szczytt*)¹³. Ketveriais metais jaunesnė nuotaka Kazimiera Elena Rudaminaitė (*Kazimiera Helena Rudominówna*) buvo iš tų pačių apylinkių, jos krikšto metriką, surašytą 1787 m. kovo 8 d., Adomas rado Drujos parapiinėje bažnyčioje. Ji gimė Breslaujos apskrities vėliavininko Jono Rudaminos (*Jan Rudomina*, ? – 1813, Salakas) ir Barbaros Ščitaitės (*Barbara Szczyttówna*, ? – 1824, Dūkštas) šeimoje¹⁴.

Kazimiera Lopacinskienė pagimdė devynis vaikus. Pirmagimis Felicijonas Tadas Augustas išvydo pasaulį Pahoste 1816 m. liepos 28 d., mirė kūdikystėje. Po kelias savaites ar mėnesius išgyveno Barbora Toma Marija, gimusi Salake 1817 m. rugsėjo 21 d. ir pakrikštyta Dūkšte, Konstancija Felicija Antanina, gimusi 1820 m. vasario 18 d., Juozapas, gimęs 1822 m. liepos 23 d., Mykolas Nestoras Tomas, gimęs 1823 m. kovo 19 d., Marija Emilija Antanina, gimusi Vilniuje 1824 m. balandžio 6 d. Jau minėta, kad 1826 m. balandžio 15 d. gimė Adomas Gabrielis Krescencijus, vienintelis Tomo Lopacinskio sūnus, sulaukęs senatvės. Sutuoktiniams gimė dar dvi dukterys, užaugintos iki 10 metų amžiaus: 1827 m. spalio 28 d. gimusi Ieva Sofija Teodora mirė 1836 m. rugpjūčio 6 d., 1828 m. birželio 29 d. gimusi Justina Ana Juzefa mirė 1838 m. rugpjūčio 8 d. Visi vaikai, išskyrus Barbarą ir Mariją, buvo pakrikštyti Drujoje¹⁵.

K. Lopacinskienė mirė 1841 m. sausio 11 d. Dysnos apskrities Drujalės dvare, palaidota Drujos kapinėse¹⁶. Po metų, 1842 m. sausio 26 d., Vilniuje, Šv. Jonų bažnyčioje T. Lopacinskis susituokė trečią kartą. Nuotaka Rožė Mackevičiūtė (*Róża Mackiewiczówna*, tarp 1800/1806–1886 m. gruodžio 11 d., Vilnius) buvo pakrikštyta Medile, t. y. toje pačioje Breslaujos, vėliau Dysnos apskrityje¹⁷. Trečioje santuokoje gimė sūnus Leonas Steponas Tomas (1843 m. rugpjūčio 2 d., Ikaznė – 1860 m. kovo 21 d.). Sulaukęs septyniolikos metų jis mirė nuo džiovos Vilniuje, Šv. Jokūbo ligoninėje¹⁸.

T. Lopacinskis sulaukė gilios senatvės, mirė 1856 m. kovo 17 d. Dysnos apskrities Terezjanovo dvare, palaidotas Ikaznės parapijoje, Borodziničių kaime¹⁹.

T. Lopacinskiui rūpėjo suteikti sūnui gerą išsilavinimą, septynerius metus jis kasmet tvarkingai mokėjo 250 sidabro rb. už mokslus pagrindinėje bajoraičių lavinimo įstaigoje – Vilniaus bajorų institute. Vidurinės mokyklos baigimo atestato kopija rodo, kad A. Lopacinskis joje mokėsi 1839–1846 m., baigė gerais ir puikiais pažymiais. Tai suteikė jam teisę į 14 klasės rangą, jeigu ketintų siekti valstybės tarnybos, ir teisę stoti į univer-

¹³Ten pat, b. 121, l. 54.

¹⁴Ten pat, l. 301v, 303v, 304v, 305v, 317, 317v.

¹⁵Ten pat, l. 301v, 304v, 313, 328, 343v–344.

¹⁶Ten pat, l. 326.

¹⁷Ten pat, l. 305, 310v.

¹⁸Ten pat, l. 301v, 306; Дополнения к переписке, бумаги, касающиеся семейных, имущественных и товарищеских отношений Лопатинских, ten pat, b. 29, l. 172.

¹⁹Ten pat, b. 56, l. 45.

sitetą nelaikant stojamųjų egzaminų²⁰. Bajorų institute praleisti metai, atrodo, paliko gerų atsiminimų. Jis saugojo visų tuos septynerius metus institute besimokiusiųjų sąrašus, juose yra atžymų apie mirusius, įstojusius į kariuomenę ar į universitetus bendramoksliaus. Pats A. Lopacinskis toliau nestudijavo, nors jo pora metų vyresnio mokyklos bičiulio Norberto Fedorovičiaus (*Norbert Fiedorowicz*) 1846 m. liepos 3 d. rašytas laiškas rodo A. Lopacinskio ketinimą stoti į Sankt Peterburgo universitetą²¹. Vis dėlto, atrodo, nestojo. 1854 m. A. Lopacinskis Dysnos apskrityje administravo Zablockiams priklausiusį Pančanų dvarą, paskirtas Dysnos bajorų globos įstaigos²². Vadinasi, turėjo užsiėmimą arti namų.

1855 m. rugsėjo 13 d. A. Lopacinskis vedė vienmetę Pauliną Antaniną Rožę Šumborskytę (*Paulina Antanina Róża Szumborska*). Viktoro ir Teresės Šumborskių (*Wiktor i Teresa Szumborscy*) duktė, krikštyta 1826 m. birželio 23 d. Pahosto parapijoje, buvo kilusi iš tų pačių apylinkių. 1857 m. birželio 17 d. jauna žmona mirė, galbūt – nesėkmingai gimdydama²³. Našlys nesukūrė kitos šeimos, jo rinktoje genealoginėje medžiagoje nėra nė menkiausios užuominos apie dar vieną santuoką ar vaikus.

A. Lopacinskio kuklių turtinę padėtį lėmė šeimos, rezidavusios vidutinio dydžio Drujalės dvare, reikalai. Pagal 1847 m. inventorių Drujalės dvare ir Kazimirovkos palivarke buvo 169 baudžiauninkai vyrai ir moterys, pagal 1854 m. inventorių – 207 baudžiauninkai²⁴. Tėvui, T. Lopacinskiui, priklausė ir daugiau dvarų. Pagal J. N. Lopacinskio 1806 m. lapkričio 9 d. valdų padalijimo aktą jam ir broliui Juozapui atiteko Šarkauščinos dvaras su palivarkais, broliams Ignacijui ir Dominykui – Drūkšiai, kuriuos 1794 m. J. N. Lopacinskis įsigijo iš Mykolo Oginskio. Visos valdos buvo Breslaujos apskrityje²⁵. Dar 1831 m. Tomui Lopacinskiui priklausė Šarkauščina²⁶.

Vienintelė A. Lopacinskio sesuo Izabelė apie 1834 m. įsikūrė Terezjanovo dvare Minsko gubernijos Dysnos apskrityje²⁷. A. Lopacinskis atsiskyrė nuo tėvo ir pamotės, matyt, sulaukęs pilnametystės. Jis apsigyveno Kazimirovkos palivarke. Savarankiško gyvenimo pradžią rodo nedatuotas tėvo ir sūnaus pasidalytų daiktų sąrašas, pagal kurį sūnui atiteko pusė šeimos stalo sidabro, kiti indai ir baldai, paveikslai ir giminės portretai, išskyrus T. Lopacinskio tėvo ir motinos atvaizdus, tėvas dar pažadėjo atiduoti dalį bibliotekos²⁸.

²⁰Ten pat, b. 149, l. 15, 26.

²¹Ten pat, l. 8–13, 65.

²²Ten pat, b. 29, l. 168a–168.

²³Ten pat, b. 38, l. 304v, 305, 324.

²⁴Генеалогические заметки до 1893 года Адама Кресцента Лопатинского, папка В: Инвентари именных, расчеты и прочие хозяйственные и финансовые документы Лопатинских, 1765–1920, ten pat, b. 37, l. 671v.

²⁵Ten pat, b. 56, l. 32–33, 46.

²⁶Документы Лопатинских, ten pat, b. 126, l. 119.

²⁷Ten pat, b. 56, l. 42.

²⁸Ten pat, l. 23–24v.

Po tėvo mirties A. Lopacinskis paveldėjo Drujalę ir Kazimirovką. Ūkininkauti jam nesisekė, nuolat skolindavosi pinigų, susidarė mokesčių nepriemokos. 1866 m. už skolas dalis Kazimirovkos (28 deš.) buvo išstatyta varžytinėms, ją įsigijo kažkoks rusų valdininkas Konstantinas Kolpinski²⁹. Vėliau teko parduoti ir Drujalės dvarą. Apie 1879 m. jis priklausė Justinui Vasilevskiui, dvarą sudarė 194 deš. žemės ir 112 deš. miško³⁰.

Panašiu metu A. Lopacinskis bandė bylinėtis su pamote dėl velioniui broliui Leonui tėvo testamentu užrašytos valdos³¹. Žinomuose šaltiniuose valdos pavadinimas nepaminėtas, bet galima spėti, kad tai buvo Šarkauščina. R. Lopacinskienė, turėjusi teisę į savo dalį iki gyvos galvos, pasisavino ir velionio sūnaus nuosavybę.

Adomo Lopacinskio genealogijų dirbtuvė

Rinkdamas duomenis bajorų giminių genealogijai A. Lopacinskis užtruko ne vieną dešimtmetį. Kruopščiai surinkta medžiaga sugulė į keliolika aplankų: vienuose ji gražiai įrišta, kituose – likę pasklidę dokumentai, dalis jų ugnies palietais, apdegusiais lapais. Medžiaga susisteminta abėcėlės tvarka pagal bajorų giminių pavardes. Akivaizdu, kad taip ją suskirstė autorius. Prie kiekvienos – panašaus pobūdžio informacija apie giminę, vienas atvejais – keliasdešimt lapų, kitais – vos kelios eilutės.

Užrašus sudaro konspektai, išrašai, atmintinės, atžymos ir genealogijos lentelės. Rašyta skirtingu braižu – tai rodo, kad A. Lopacinskis turėjo pagalbininkų. Visi rankraščiai – juodraščiai, darbinė medžiaga. Jie rodo, kaip kūrėsi ir plėtėsi genealogijų dirbtuvė, ryškėjo jos autoriaus santykis su naudotais šaltiniais.

Herbynus A. Lopacinskis suvokė kaip genealogijų sudarymo pagrindą. Juose sėmėsi pirminės informacijos. Didelę pagarbą rodė K. Niesieckio veikalui, panašu, kad juo remdamasis sudarė darbinį bajorų giminių sąrašą, kurį pildė naudodamas jau kitus šaltinius. Rėmėsi įspūdingu S. Kosakovskio veikalu. Retai naudojo Bartoszo Paprockio knygą apie lenkų bajorų herbus³². Jos prireikdavo, kai aptikdavo Lietuvos bajorų herbą ar giminės nario paminėjimą³³. Tai liudija A. Lopacinskio kruopštumą, juk žinios apie

²⁹ Дело о предоставлении сведений о продаже имений с публичных торгов в Виленской губернии в 1863–1867, ten pat, f. 381, ap. 18, b. 910, l. 5.

³⁰ Ten pat, f. 1135, ap. 14, b. 37, l. 686; Общая окладная книга Виленской Казенной Палаты, часть 1, по Дисненскому уезду имений помещичьих дворян, 1878–1880, ten pat, f. 515, ap. 6, b. 1134, l. 14v.

³¹ A. Lopacinskio 1879 m. spalio 29 d. laiškas nežinomam įgaliotiniui, Dysna, Переписка Лопатинских в алфавитном порядке авторов, папка 4, ten pat, f. 1135, ap. 14, b. 20, l. 434.

³² В. П а р о с к и, *Herby rycerstwa polskiego*, Kraków, 1858.

³³ Генеалогические заметки до 1893 года Адама Кресцента Лопатинского, папка А, LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 36, l. 56, 138, 146.

LDK bajorus B. Paprockio veikale itin lakoniškos, bet genealogui rūpėjo fiksuoti menkiausią smulkmeną.

Kitas svarbus šaltinis buvo *Volumina legum* – Abiejų Tautų Respublikos įstatymų rinkinys. A. Lopacinskis naudojo ne XVIII a. pabaigos, bet XIX a. vidurio leidimą, kurį Sankt Peterburge spausdino Juozapas Ohryzka³⁴. Jis ieškojo LDK paviėtų delegatų į seimus, dignitorių ir vietinių pareigūnų, įvairių komisijų narių, asmenų, kuriems buvo suteikiamos teisės ir privilegijos, pavardžių. Taip genealoginė medžiaga papildyta žiniomis apie XVII–XVIII a. bajorus, paminėtus *Volumina legum*, nurodant jų statusą, pareigybę, pavardę, vardą ir paminėjimo datą. Šie sąrašai pagal atskiras gimines buvo parankiniai, jie turėjo praversti sudarant giminės genealogiją ar tikrinant kitų šaltinių informaciją.

Įstatymų rinkinys A. Lopacinskiui uždavė mįslę, kurios neišsprendė nei tada, nei vėliau. Rinkdamas duomenis apie Baranovskius, šalia Vilniaus pakamario Stanislovo, Breslaujos stalininko Jono ir kitų giminės vyrų įrašė totorius Tuhana-Baranovskius, paminėtus 1661 m. konstitucijoje apie totorių pagalvę ir totorių vėliavų rotmistrus³⁵. A. Lopacinskiui nekilo klausimas, kaip susieti skirtingos etninės kilmės Baranovskius. Jam rūpėjo kuo išsamiau panaudoti šaltinį, bet giminės genealogijos jis nenagrinėjo. Tuhana-Baranovskiai buvo vienintelė totorių giminė, dėl pavardžių panašumo patekusi į A. Lopacinskio akiratį.

T. Lopacinskis, padalijęs savo biblioteką ir dalį jos skyręs sūnui, turėjo pagrindo tikėtis, kad šis ją pildys ir puoselės, kaip pritiko gerai išsilavinusiam bajorui. A. Lopacinskio domėjimasis genealogija, virtusia kūrybinio polėkio šaltiniu, intelektine aistra ir pagrindiniu užsiėmimu, verstų daryti prielaidą apie gausėjančius rinkinius, kuriuose svarbią vietą užėmė knygos, skirtos genealogijai ir heraldikai. Galbūt tėvas parūpino keturis toms K. Niesieckio, bet lieka neatsakytas klausimas, ar sūnus įpirko knygų rinkos naujienas: S. Kosakovskio veikalą ar *Volumina legum*? Jeigu neįstengė to padaryti, iš ko skolinosi knygų? Naudojosi pasiturinčių giminaičių bibliotekų rinkiniais? Juk ne itin toli buvo Lopacinskiams priklausę Leonpolis, Sarija, pasiekiami ir Kairėnai su turtinga biblioteka.

Šiaip ar taip, A. Lopacinskio užrašuose apstu perrašytų tekstų iš K. Niesieckio ar S. Kosakovskio veikalų. Vis dėlto tai nereiškė, kad neturėjo jų po ranka. Perrašas buvo neatsiejamas genealoginių duomenų elementas, jo reikėjo visuminiam vaizdiniui apie aprašomą giminę, reikėjo išrašų, kuriuos galėjo pildyti, naudoti sudarant genealogijos lenteles.

A. Lopacinskio genealoginė dirbtuvė apėmė apie pusantrą tūkstančio LDK bajorų giminių, bet pagrindinį dėmesį jis skyrė toms, su kuriomis jį siejo giminystės ryšys: teta, vyresnioji tėvo sesuo Antanina 1788 m. ištekėjo už Raseinių žemės teismo raštininko,

³⁴ *Volumina legum*. Przedruk zbioru praw staraniem XX pijarów w Warszawie, od roku 1732 do roku 1782 wydanego, t. I–VIII, Petersburg, 1859–1860.

³⁵ LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 36, l. 125, 124v.

Kairėnų seniūno, Grinkiškių dvaro paveldėtojo Jono Bialozoro (*Jan Biallozor*). Jos motinos Elenos Oginskytės-Lopacinskienės, Adomo senelės, motina Antanina Oginskienė buvo Bialozoraitė³⁶.

Užrašai apie Vieniavos herbo Bialozorus (*Biallozorowie*) sudarė 66 lapus. Žinoma, naudoti herbynai. Genealogijos pagrindą sudarė išrašas iš S. Kosakovskio veikalų. Autorius kritiškai vertino K. Niesieckio žinias apie šią giminę, teigė, kad šis supainiojęs jos istoriją ir stebėjosi, kodėl neminėjo A. Vijūko-Kojalavičiaus rankraščio, nors, jo manymu, abiejų darbų tekstas sutapo³⁷. Giminės aprašymą baigė XVIII a. pabaigoje gyvenusiais Bialozorais, taip pat pateikė informacijos apie XIX a. pirmojoje pusėje gyvenusius giminės narius. Ji buvo lakoniška ir netiksli. Po kelerių metų – taip verčia manyti kitais išrašais užpildyta Lopacinskio rankraščio dalis – iš trečiojo S. Kosakovskio *Monografijų* tomo A. Lopacinskis nurašė papildymus apie Bialozorų giminę³⁸. Juose buvo paminėti XIX a. pirmoje pusėje gyvenę Bialozorai iš Grinkiškių, tačiau ir šie duomenys buvo nepilni. Lopacinskiui atsivėrė platus tyrimų laukas. Jo rūpesčiu tapo spausdintų herbynų duomenų tikslinimas, medžiagos apie amžininkus rinkimas.

Bialozorų giminėje buvo garsių vyrų, minėtų istorijos veikaluose, enciklopedijose ir žodynuose. A. Lopacinskis naršė knygose ir pildė rankraštį citatomis. Iš *Dykcyonarz biograficzny* paėmė trumpą Pypytės maršalo, Obelių seniūno Kristupo Bialozoro (*Krzysztof Biallozor*), mirusio 1644 m., biografiją. Šis garsėjo teisingumu, penkis kartus buvo išrinktas delegatu į seimą, o sūnus Vilniaus katedroje pastatė jam antkapį³⁹. Pro geneologo akis neprasydo Bialozorų paminėjimas Józefo Jaroszewicziaus, Józefo Łukaszewicziaus veikaluose ar Mykolo Balińskiego (*Michał Baliński*) leidinyje apie senovės Lenkiją, nepraleido ir kitų veikalų⁴⁰. Medžiagoje apie Bialozorus yra trumpų išrašų iš Motiejiaus Valančiaus „Žemaitiu Wiskupistes“⁴¹. Įgudusia ranka perrašytas lietuviškas tekstas dar nerodė A. Lopacinskio kalbų mokėjimo, tačiau atskleidė jo santykį su šaltiniais, pagarbą spausdintam žodžiui ir gebėjimą rinkti faktus.

³⁶Ten pat, l. 75.

³⁷Ten pat, l. 57–62, 74–74v, plg. *Monografie historyczno-genealogiczne*, t. I, s. 1–14.

³⁸LVIA, l. 100, plg. *Monografie historyczno-genealogiczne*, t. III, po p. 294: Dopehnienia i sprostowania do tomu I, s. I–II.

³⁹LVIA, l. 65v, plg. *Dykcyonarz biograficzny powszechny, czyli krótkie wspomnienia żywotów ludzi wsławionych cnotą, mądrością, przemyślem, męstwem, wynalazkami, błędami, od początku świata do najnowszych czasów*, Warszawa, t. 1, 1851, s. 148.

⁴⁰LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 36, l. 70; J. Jaroszewicz, *Obraz Litwy pod względem jej cywilizacji od czasów najdawniejszych do końca wieku XVIII*, cz. I–III, Wilno, 1844–1845; *Historia szkół w Koronie i Wielkim Księstwie Litewskim od dawniejszych czasów aż do roku 1794 przez Józefa Łukaszewicza*, Poznań, t. I–IV, 1849–1851; *Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym opisana przez Michała Balińskiego i Tymoteusza Lipińskiego*, Warszawa, t. I–III, 1843–1846.

⁴¹LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 36, l. 99; *Žemaitiu wiskupiste*, aprasze K. Motiejus Wolonczewskis, Dalis I–II, Wilniuj, 1848.

Spaudoje A. Lopacinskis ieškojo nekrologų. 1761 m. *Kuryer Litewski* buvo aprašytas kaunietės Onos Bialozoraitės-Zabielienės (*Anna z Białozorów Zabiellowa*) gyvenimas, 1862 m. *Gazeta Polska* Julijono Hrincevičiaus (*Julian Hryniewicz*) nekrologe minėta jo našlė Ona Bialozoraitė, 1863 m. *Kuryer Wileński* įdėjo žinutę apie husarų pulko kornetą Vincentą Bialozorą (*Wincenty Białozor*), sušaudytą Kaune už dalyvavimą sukilime⁴². Ši ir kita medžiaga leido A. Lopacinskiui papildyti S. Kosakovskio *Monografijų* duomenis apie Bialozorus⁴³.

Naudodamas tą patį metodą A. Lopacinskis rinko medžiagą apie visus bajorus. Pagrindinį dėmesį jis skyrė giminėms, formavusioms Lopacinskių ir Rudaminų vedybinių giminysčių tinklą. Šiuo atveju šaltinių bazė buvo itin plati. A. Lopacinskis žymėjo kiekvieną giminių paminėjimą laikraščiuose, skelbtuose dienoraščiuose, atsiminimuose, geografiniuose aprašymuose, kopijavo panegirikas ir epitafijas. Jo užrašuose apie Šadurskių giminę yra trys eilėraščiai. Du rašyti 1841 m. rugsėjo 4 d. Günterių Dabraulėnuose: pirmas – „Grįžimas namo išsiskyrus – galbūt ilgam“ skirtas Marijai Šadurskytei (*Maria Szadurska*), antrame, proginiam, minimas grafienės Michalinos Šadurskienės (*Michalina Szadurska*) vardadienis, trečias, „Liūdesys mirus Marijai“, rašytas Vilniuje 1842 m. gruodžio 11 d. ir skirtas Marijos tėvui Antanui Šadurskiui (*Antoni Szadurski*). Eilėraščio moto pasirinkta garsioji Adomo Mickevičiaus eilutė „Nebėra, nebėra Marylės“⁴⁴.

Veršio (*Ciolek*) herbo Šadurskiai (*Szadurscy*) giminiavosi su Lopacinskiais. Velionės Marijos motina buvo Elžbieta Lopacinskytė (*Elżbieta Łopacińska*), senelė iš motinos pusės – Barbora Šadurskytė (*Barbara Szadurska*), kurios sūnus, Marijos dėdė, garsiųjų Kairėnų dvaro Vilniaus apskrityje savininkas Juozapas Lopacinskis vedė Dorotą Morikonę (*Dorota z Morykonich*), o šios motina buvo Barbora Šadurskytė⁴⁵. Su Lopacinskiais buvo susiję ir *Jastrzębiec* herbo Ščitai-Nemirovičiai (*Szczytt-Niemirowiczowie*). Giminytės ryšiai siekė XVIII a. aštuntą dešimtmetį, kai Justinianas Ščitas (*Justynian Szczytt*) vedė Kazimierą Lopacinskytę, Barbora Ščitaitė ištekėjo už Juozapo Rudaminos, o 1824 m. susituokė Juozapas Ščitas ir Marija Rudaminaitė⁴⁶.

A. Lopacinskis nepaleido iš akių S. Kosakovskio *Monografijų* ne tik dėl to, kad jam rūpėjo tikslinti ir pildyti pripažinto genealogo paskelbtus duomenis. Regis, dėl šio veikalo sudarymo ir duomenų pateikimo principo, dėmesio šaltiniams jį laikė sektinu pavyzdžiu. Išlikęs A. Lopacinskio rankraštis *Senatorowie Koronyi WXLit. Kasztelanowie*,

⁴² LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 36, l. 70v–71, 77v.

⁴³ Ten pat, l. 75–75v.

⁴⁴ Генеалогические заметки до 1893 года Адама Кресцента Лопатинского, папка N, ten pat, b. 42, l. 256v–258v. Eilių autorė galėjusi būti Gabrielė Günterytė.

⁴⁵ Ten pat, l. 256v, 271.

⁴⁶ Ten pat, l. 299–299v.

ciąg dalszy, nr. 4, tiksliau, rankraščio fragmentas, surašytas į sąsiuvinį. Matyt, jis buvo sukurtas nusižiūrėjus į J. Błeszczyńskiego Lenkijos senatorių ir aukštų pareigūnų sąrašą, paskelbtą S. Kosakovskio *Monografiję* trečiajame tome⁴⁷. Tačiau A. Lopacinskio sąrašas skyrėsi nuo J. Błeszczyńskiego kūrinio. Į buvusio Lenkijos karalystės Heroldijos darbuotojų senatorių sąrašą pateko tik Karūnos XVIII a. pareigūnai, surašyti chronologine tvarka. A. Lopacinskio sąrašas, sudarytas pagal abėcėlę, apėmė XII–XVIII a., bet jame trūko išsamesnės informacijos: buvo tik pavardė, vardas ir data, kuri galėjo rodyti asmens paminėjimą einamose pareigose. Sąsiuvinis nr. 4 prasidėjo nuo Gniezno kaštelionų, toliau pramaišui sekė Lenkijos ir LDK kaštelionų sąrašas, pastarajame vos keliolika pavardžių⁴⁸. Taigi A. Lopacinskis ketino jį pildyti, bet nežymėjo šaltinių, iš kurių rinko informaciją.

Šio sąsiuvinio įrašai rodo, kad A. Lopacinskiui rūpėjo ir amžininkai. Sąrašė yra rubrika „Atsinaujinusios Lenkijos karalystės kaštelionai“, į kurią pateko Varšuvos kunigaikštystės ir po 1815 m. sudarytos Lenkijos karalystės pareigūnai, taip pat „Lenkų kilmės Rusijos imperijos senatoriai“. Lokalinių pareigūnų sąrašė atskirą vietą užėmė iš buvusios LDK teritorijos sudarytų apskričių bajorų maršalai⁴⁹. Tokių susistemintų sąrašų, skirtų įvairias pareigas užėmusiems bajorams, genealogijų dirbtuvėje išliko ir daugiau. Jos kūrėjas sąrašus pildė, perrašinėjo, atnaujino susikaupus daugiau informacijos. Yra išlikę tokių sąrašų sąsiuviniai ar atskiri lapai. Paprastai jie sudaryti abėcėlės tvarka, kad būtų patogiau naudotis. Panašiai atrodo LDK seimų tribunolų, Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo maršalų ir deputatų, Vakarų gubernijų ir apskričių bajorų maršalų, įvairių pareigūnų, ordinų kavaliierių, tituluotų bajorų, Abiejų Tautų Respublikos ir Rusijos imperijos aukščiausių valstybės pareigūnų sąrašai. Atskirai sudaryti aukščiausių Romos katalikų bažnyčios ir unitų bažnyčios hierarchų, vienuolių ordinų ir vienuolynų vyresniųjų sąrašai⁵⁰. Visi sąrašai darbiniai, skirti pagrindiniam tikslui – giminių genealogijų sudarymui.

Genealogijų dirbtuvėje ypatingą vietą užėmė šaltiniai, nenaudoti herbynų autorių – gimimo (krikšto), santuokos ir mirties metrikai. A. Lopacinskiui lengviau buvo pasiekti parapijų, kurioms priklausė Lopacinskių ir Rudaminų dvarai, bažnyčių metrikai, pirmiausia Drujos, Dūkšto, Ikaznės, Pahosto, Vilniaus. Bet paieškų geografija buvo gerokai platesnė. Išliko pluoštas tvarkingų sąrašų su pažymėtomis XVIII a. pr. – XIX a. krikšto, santuokos ir mirties datomis bei vieta, vardais Lopacinskių ir Rudaminų, kurių

⁴⁷ Spis senatorów i dygnitarzy koronnych (świeckich) z XVIII wieku. Według źródeł autentycznych (Metryki Koronnej, Sigillat Kanclera, Voluminów Legum i in.) ułożył Julian Bł...ski, *Monografie historyczno-genealogiczne*, t. III, sąrašo puslapiai atskirai sunumeruoti, spausdintas nuo monografijos p. 524.

⁴⁸ Историко-генеалогические заметки Адама Кресцента Лопатинского: списки сенаторов, высших чинов и некоторых уездных чиновников в Короне и ВКЛ, LVIA, b. 44, l. 1–32, 36–78.

⁴⁹ Ten pat, l. 34, 35, 78v–144.

⁵⁰ Ten pat, b. 48, l. 32–268v, 282–423v, 453–458.

metrikų ketino ieškoti, pvz., sąrašas-lentelė, pavadintas „Lopacinskių krikšto metrikai, nurašyti įvairiose parapijose“, kuriame pažymėtos 75 asmenų krikšto (gimimo) datos, parapija, kūdikio ir tėvų vardai, taip pat motinos mergautinė pavardė. Čia pat pateikta panaši informacija apie 9 santuokas ir 7 mirtis. Išliko ir paskirų metrikų nuorašų. Dalį krikšto (gimimo) metrikų jis nurašė iš Vilniaus bajorų deputacijoje saugomos Lopacinskių bajorystės bylos, dalį iš Vilniaus ir Kauno Romos katalikų bažnyčios dvasinių konsistorijų knygų⁵¹. Nuorašų juodraščių yra daug, jų informacija iš dalies kartojosi, vadinasi, jie ne kartą sudaryti ir pildyti, nenaikinant ankstesnių užrašų. Atskiroje byloje saugomi susisteminti duomenys apie Lopacinskių, Rudaminų–Dusetiškių ar su jais susigiminiavusių vyrų ir moterų gyvenimo datas. Informacija surašyta lentelėse. Vienos jų primena bažnytinėse knygose naudojamą formą: kairėje grafoje pateikiama trumpa informacija apie asmenį, dešinėje – metrikos nuorašas ar kitas informatyvus tekstas, pvz., nekrologas laikraštyje. Kitose surašytos gyvenimo datos, informacija apie įvykį ir duomenys apie asmenį⁵². Akivaizdu, kad susisteminti duomenys buvo pagalbiniai kuriant paties Adomo giminės istoriją.

Genealogijų dirbtuvėje išliko informacijos ir apie kitų giminės narių gyvenimo datas, matyt, nurašytas iš bažnytinių metrikų. Paprastai tai su Lopacinskiais ir Rudaminomis susijusios giminės: Beganskiai, Gozdavos herbo Danilovičiai-Chrapovickiai (*Daniłowicz-Chrapowiccy*), Ščitai-Niemirovičiai⁵³. Rečiau pasitaiko šių giminių metrikų nuorašų. Antai išliko Breslaujos apskrities pakamario Jono Beganskio (*Jan Begański*) ir Justinos Rudaminaitės (*Justyna Rudominówna*) dukterų krikšto metrikai. Abi mergaitės gimė Dūkšto dvare, Salako parapijoje, kuriai priklausė ir Adomo motinos šeima, pakrikštytos Dūkšto bažnyčioje. 1825 m. birželio 28 d. gimusios Justinos krikštynoms 1828 m. liepos 31 d., be kitų gausiai susirinkusių asmenų, asistavo A. Lopacinskio tėvai, kelios Rudaminų giminės narės: Elžbieta Rudaminaitė-Palevičienė (*Elżbieta z Rudominów Palewiczowa*), Sofija Rudaminaitė-Zablockienė (*Zofia z Rudominów Zablocka*) ir Juzefa Rudaminaitė (*Juzefa Rudominówna*), krikšto tėvai buvo Dysnos apskrities pakamaris Martynas Lopacinskis ir maršalo žmona Konstancija Lopacinskaitė-Vavžeckienė (*Konstancja z Lopacińskich Wawrzecka*). 1827 m. birželio 26 d. gimusią Mariją Barborą Teklę krikštijo liepos 21 d., krikšto tėvas buvo Breslaujos apskrities bajorų maršalas Mykolas Vavžeckis (*Michał Wawrzecki*) ir Dysnos apskrities vėliavininko žmona Izabelė Rudaminaitė-Širininė (*Izabela z Rudominów Szyrinowa*), kaip asistentė paminėta A. Lopacinskio sesuo Izabelė⁵⁴.

⁵¹ Ten pat, b. 44, l. 304–305, 326–328, 330–331, 337–342.

⁵² Ten pat, b. 49, l. 171–171v, 183–192.

⁵³ Ten pat, b. 36, l. 196a, 206–210, 306, 379, 380; b. 42, l. 299–301, 308–309v, 318–318v.

⁵⁴ Ten pat, b. 36, l. 201, 202.

Kitų bajorų giminių narių gyvenimo datos, matyt, taip pat buvo paimtos iš prieinamų bažnytinių metrikų, rastų Vilniuje ar kitur. Taip, kartais nurodant tik metus, kartais – visą datą, sudarytas Broel-Pliaterių giminės narių gyvenimo datų sąrašas⁵⁵.

Bažnytiniai metrikai pasirodė esą visapusiškai naudingi. Jie padėjo nustatyti svarbiausias gyvenimo datas, rekonstruoti giminytės ryšius, sekti genealogines linijas. Jais remdamasis A. Lopacinskis sudarinėjo santuokų lenteles, atskirai žymėjo vedybinius ryšius, atitekėjusias į giminę ir kitur nutekėjusias moteris. Sistemindamas duomenis apie bajorų vedybinę giminytę, jis naudojo ir kitus šaltinius.

Įrašai bažnyčių knygose buvo neįkainojamas šaltinis. A. Lopacinskis, be abejo, tai suprato, bet neįvertino visos apimties, galbūt vylėsi bajorų ir kunigų pagalbos. Kitaip sunku būtų paaiškinti, kodėl genealogijų dirbtuvėje prireikė Romos katalikų ir stačiatikių bažnyčių, filijų, koplyčių, vienuolynų ir kapinių sąrašų⁵⁶. Genealogijos mylėtojas ne visada nurodė informacijos šaltinį, tačiau akivaizdu, kad jis tiesiog nurašydavo XIX a. antrojoje pusėje pirmiausia rusų kalba skelbtus (galbūt skirtus tik valdžios institucijų naudojimui) bažnyčių ir cerkvių sąrašus⁵⁷. Jų geografija apėmė Mogiliavo arkivyskupiją, Vilniaus ir Telšių (Žemaičių) vyskupijas.

Apie savo giminės ištakas, genealogiją ir istoriją žinojo daugelis XIX a. dvarininkų. Jų atmintį palaikė šeimos archyvai, giminėje užsilikę dokumentai ar vyresniųjų pasakojimai, todėl natūralus buvo A. Lopacinskio noras informacijos apie bajorų gimines ieškoti pas gyvus liudininkus. Neabejotinai jis kreipėsi į artimiausius kaimynus, galbūt prašė jį rekomenduoti nepažįstamiems dvarininkams, rašė jiems laiškus, klausinėdamas apie giminę. Galbūt sulaukdamas mandagių atsakymų ar atsisakymų jam pagelbėti. Panašu, kad jo korespondencija beveik neišliko arba nugulė tarp nerestauruotų dokumentų, sudarančių Lopacinskių giminės fondą.

Tarp išlikusios genealoginės medžiagos yra tik vieno laiško kopija, įrodanti, kad A. Lopacinskiui genealoginės informacijos šaltiniu galėjusi būti amžininkų atmintis. 1883 m. liepos 8 d. jam parašė Vilniaus gubernijos Vileikos apskrities Terezdvaro dvaro savininkas Vladislovas Oskierka (*Władysław Oskierka*), atsakydamas į laišką apie gene-

⁵⁵ Geneалогические заметки до 1893 года Адама Кресцента Лопатинского, папка Е, ten pat, b. 40, l. 248–250v, 252–253v.

⁵⁶ Историко-генеалогические заметки Адама Кресцента Лопатинского 1874 года: Заметки, касающиеся римско-католических церквей Виленской епархии, ten pat, b. 46, l. 1–143v.

⁵⁷ Ведомости о числе и состоянии римско-католических костелов, монастырей, филий и каплиц по Виленской епархии; Ведомости о числе и состоянии римско-католических костелов, монастырей, филий и каплиц по Витебской, Ковенской губернии, Могилевской губернии; Ведомость о состоянии православных церквей, монастырей и часовен по Виленской, Ковенской губернии; Roku 1853 spis klasztorów w diecezji Mohilewskiej, Wileńskiej, Telszewskiej czyli Żmudzkiej, Mińskiej, Łuck, Żytomierz, Kamieniec Podolski i Terespol, ten pat, l. 56, 72, 82, 104, 108, 116, 138v, 140v.

alogo sumanymą aprašyti Oskierkų genealogiją. Gauta informacija pasirodė tokia išsami, kad A. Lopacinskis laišką perrašė ir pridėjo prie medžiagos apie šią giminę.

V. Oskierką sudomino adresanto genealoginės paieškos. Jo paties žinios apie giminę buvo kuklios, didžioji dalis jo šakos giminės archyvo sudegė, bet jis pasidalijo dokumentais iš savo rinkinių (XVIII a. surašytų testamentų ir valdų padalijimo aktų kopijos), pats sudarė genealogijos lentelę pagal 1802 m. bajorystės išvadas iš Minsko gubernijos bajorų deputacijos, išsamiai išvardijo kelių kartų Oskierkas, jų žmonas, sūnus ir dukteris, pirmiausia iš Mozyriaus apskrities, minėjo Oskierkų valdas įvairiose apskrityse ir manė, kad visa tai pravers genealogijos tyrimui. Apie kitus Oskierkas klausinėjo giminių, bet nedaug tesužinojo⁵⁸.

V. Oskierkos užuomina apie giminės valdas buvo svarbi. Genealogijų dirbtuvėje žinios apie dvarų savininkų kaitą leido patikimai sekti bajorų giminių šakas. Paprastai valdų perėjimą rodė testamentai, dovanojimo, įkeitimo, įsigijimo, pardavimo, pasidalijimo, užrašymo dokumentai, įrašyti į teismų knygas ar Lietuvos Metriką, jų kopijos saugotos giminių archyvuose. Šie nuolat aktualūs dokumentai turėjo juridinę galią ir praeities mylėtojiui buvo sunkiai prieinami. Genealoginės medžiagos arsenale esama užrašų apie bajorų valdas, bet jų nėra daug. Daugiausia duomenų apie dvarus A. Lopacinskis sėmėsi iš XIX a. šaltinių. Čia jam pravertė dvarų sąrašai, sudarinėti Rusijos imperijos valdininkų, pavyzdžiui, dvarų, apmokestintų kontribucijos mokesčiu po 1863–1864 m. sukilimo⁵⁹. Didžiausią pluoštą sudarė sąrašai dvarų pagal apskritis, kuriuose buvo nurodyti dvarų pavadinimai, savininkai, dvarų pajamos⁶⁰. Informacijos šaltinis buvo oficialūs lediniai.

Dirbtuvės paskirtis – genealogijų sudarymas

A. Lopacinskio santykis su kaupiamais šaltiniais nebuvo pasyvus, nors didžiąją dalį rankraštinio palikimo sudaro juodraščiai, neapdorota medžiaga, kitaip tariant, „žaliava“, iš kurios turėjo rasti produktas. Jeigu kalbama apie dirbtuvę, kitas žingsnis buvo susijęs su genealogijų sudarymu. Šioje vietoje kyla klausimas, ar dirbtuvės savininkas gaudavo užsakymų ir kas buvo jo užsakovai?

Giminės ir kaimynai žinojo apie A. Lopacinskio užsiėmimą, jo aistringą pomėgį kaupti genealogines žinias ir jomis dalintis. Tai rodo jo artimo giminaičio Sarijos, Kairėnų ir kitų dvarų savininko Ignacijaus Dominyko Lopacinskio (*Ignacy Dominik Łopaciński*)

⁵⁸Geneалогические заметки до 1893 года Адама Кресцента Лопатинского, папка Д, ten pat, b. 39, l. 187–190.

⁵⁹Ten pat, b. 29, l. 73–73v.

⁶⁰Ten pat, b. 49, l. 1–96v.

laiškai „Gerbiamajam ir brangiajam giminaičiui“. 1869 m. kovo 2 d. jis rašė, kad žymių istorikų pripažintas bajorų giminių genealogijų autorius S. Kosakovskis prašo išsamių žinių apie Lopacinskių giminę. Tad siūlė imtis šio darbo: „Būtų gerai, jeigu Kosakovskiui sudarytum tokią genealogiją. Žinai ją geriau už mane, be to, turi daugiau medžiagos.“⁶¹ 1880 m. vasario 1 d. pranešė A. Lopacinskiui apie sūnaus Stanislovo sužadėtuves su Terese Borch ir prašė duomenų apie tai, ar sužadėtinius sieja giminystės ryšys, o jei sieja, tai kokio pobūdžio. Mat norėjo žinoti, ar kartais nereikėtų iš anksto pasirūpinti vyskupo dispensa, leidimu sudaryti santuoką⁶².

Tikra tai, kad dirbtuvėje buvo gaminamos A. Lopacinskiui artimų giminių genealogijos lentelės ar giminės aprašymai. Jų autorius, matyt, pasilikdavo schemų juodraščius, švarraščiai keliavo į užsakovų privačius archyvus.

Antai 1870 m. lapkričio 3 d. jis baigė sudarinėti *Nalęcz* herbo Gorskių genealogiją, kurią dedikavo Justinai Danilovič-Chrapovickytei (*Justyna Daniłowicz-Chrapowicka*). Ji galėjusi būti jo tolimesnė giminaitė, susigiminiavusi per Lopacinskius, Oginskius ir Ščitus, bet kyla klausimas, kodėl jai skyrė ne Chrapovickių, o Gorskių giminės aprašymą. Atsakymas slypi Chrapovickių šeimos istorijoje. A. Lopacinskis ją sudarė kruopščiau nei kitas, matyt, kai giminaitėi rengė dovaną. Jo užrašuose raudonu rašalu išskirtas fragmentas apie Chrapovickių, „Svolnos ir Kachanavičių savininkų“ (XIX a. dvarai buvo Vitebsko gubernijoje), liniją, kuriai priklausė J. Danilovič-Chrapovickytės tėvas Eustachijus Chrapovickis (*Eustachy Chrapowicki*), Juozapo ir Magdalenos Oginskytės iš Strėvininkų sūnus. E. Chrapovickis buvo Smolensko pakamaris, kamerjunkeris, Vitebsko gubernijos Vyriausiojo teismo pirmininkas, jam priklausė keli dvarai Vilniaus ir Vitebsko gubernijose. 1811 m. Berženuose jis vedė Stanislovo Gorskio (*Stanisław Górski*) ir Anos Nemirovičiūtės-Ščitaitės (*Anna Nemirowicz-Szczytt*) dukrą Ameliją Teofilę Liudfardą. Jos seneliai iš tėvo pusės buvo Žemaitijos kaštelionas Mykolas Gorskis (*Michał Górski*) ir Teresė Nagurskytė (*Teresa Nagórska*), iš motinos pusės – LDK izdo raštininkas Justinjonas Ščitas (*Jusynian Szczytt*) ir Kazimiera Lopacinskytė (*Kazimiera z Łopacińskich*).

E. Chrapovickis mirė 1836 m., buvo palaidotas Rasų kapinėse. Jo našlė mirė 1866 m. sausio 22 d. Kachanovičiuose, palaidota Volyncuose. Jie susilaukė aštuonių vaikų: Juozapo Justino Stanislovo (?–1847), būsimąjį Drysnos apskrities bajorų vadovą Ignacijaus Antano (1817–?), 1861 m. vedusio Dorotą Šadurskytę (*Dorota Szadurska*), Stanislovo ir Aleksandros, mirusių vaikystėje, Justinos, Evelinos (?–1844), Julijos, 1857 m. ištekėjusios už Alojzo Svolinskio (*Aloyzy Swołyński*), Marijos Teklės Kazimieros (1826–?), 1850 m. ištekėjusios už Mykolo Nemirovičiaus-Ščito (*Michał Nemirowicz-Szczytt*)⁶³.

⁶¹ Ten pat, b. 20, l. 299.

⁶² Ten pat, l. 300.

⁶³ Ten pat, b. 36, l. 325v, 328–329, 673–673v.

Taigi J. Danilovič-Chrapovickytės motina buvo Gorskytė, ir dukra pageidavo turėti moteriškos linijos genealogiją.

Išpūdingas galbūt giminės užsakymu 1876 m. rugpjūčio 3 d. sudarytas Livonijos vėliavininkienės „Šviesiausiosios Dorotos Ščitaitės-Šadurskienės (*Dorota ze Szczyttów Szadurska*, mirė 1801 m.) vyriškosios ir moteriškosios lyties palikuonių sąrašas“, kuriame buvo išvardyti 154 asmenys. Ji turėjo 6 vaikus, 28 vaikaičius, 54 provaikaičius, 62 proprovaikaičius ir 4 proproprovaikaičius. Sąrašo forma primena genealogijos lentelę, bet jo turinys išsamesnis nei įprasta. Be gyvenimo datų, nurodytos vyrų pareigybės, sutuoktiniai ir sutuoktinės. Įdomu tai, kad giminės centrinė figūra, jos simbolinė „pradininkė“ yra moteris, o ne vyras. Feministinio elemento apstu Kristupo IV Ščito palikuonių genealogijoje, o giminės vyrai sunumeruoti, tad išties patogu susigaudyti tais pačiais vardais vadintų vyrų virtinėje, tai suteikia genealogijoms dinastijos didingumo: „Vytagolos seniūno, šambeliono ir Šv. Stanislovo ordino kavaliariaus, Minsko kaštelionų Jono II ir grafaitės Liudvikos Pacaitės sūnaus, Smolensko kašteliono Kristupo II Benedikto ir Onos Zavišaitės vaikaičio Kristupo IV Ščito-Nemirovičiaus palikuonių genealogija.“ Jos autorius išvedė vyriškąją ir moteriškąją linijas, o tai rodė kintančią genealoginę sąmonę, nes oficialiai, bent jau Rusijos imperijos laikais, teisiniu aspektu buvo pripažįstama tik vyriškoji giminės linija⁶⁴.

A. Lopacinskis daug dėmesio skyrė Oginskių genealogijai. Lopacinskių ir Oginskių giminės susisiejo per kelių kartų santuokinius ryšius. A. Lopacinskio senelė iš tėvo pusės buvo Oginskytė. Šios giminės merginas vedė ir kiti Lopacinskiai. Genealogijų dirbtuvėje buvo rotmistro Juozapo Lopacinskio ir Paulinos Oginskytės 1798 m. santuokos metrika. Nuotakos motina Juzefa, ištekėjusi už Ignacijaus Oginskio, taip pat buvo Oginskytė – Trakų vaivados Antano Oginskio (*Antoni Ogiński*) ir Paulinos Šembekaitės (*Paulina Szembek*) dukra. Kitą Juzefą Oginskytę buvo vedęs Jonas Nikodemas Lopacinskis⁶⁵. Taigi A. Lopacinskiui turėjo imponuoti giminystė su garsiais Lietuvos aristokratais. Tačiau gilinimasis į šios giminės istoriją galėjęs tapti ir jo profesionalumo, meistrystės išbandymu. Oginskiams netrūko savų genealogų, pasaulyje juos garsino Mykolo Kleopo Oginskio (*Michał Kleof Ogiński*) asmeninis sekretorius Leonadras Chodzka (*Leonard Chodźko*), 1859 m. Paryžiuje paskelbęs giminės genealogiją⁶⁶. Knygutė, pasiekusi A. Lopacinskį, sukėlė jam prieštaringų jausmų. Apie Oginskius jis žinojo pakankamai daug, kad galėtų konkuruoti su pripažintu autoriumi.

Taip A. Lopacinskio planuose atsirado Vartų (*Brama*) herbo Oginskių iš Kozelsko genealogija. Galima daryti prielaidą, kad ją baigė rengti 1874 m. rugpjūčio 1 d. Ši data

⁶⁴Ten pat, b. 42, l. 289–290, 306–307.

⁶⁵Ten pat, b. 38, l. 318–319, 346.

⁶⁶[L. Chodźko], *Rodowód Xiążąt Ogińskich*, s. n. [Paryž: J. Claye, 1859].

įrašyta viename iš menamų rengtos genealogijos titulinių lapų⁶⁷. Menamų todėl, kad genealogijos tekstas tėra nuspėjamas. A. Lopacinskio genealoginėje dirbtuvėje išliko trys to paties teksto apie Oginskių giminę juodraščiai, išrašai iš įvairių šaltinių, iš esmės tokių pačių, kokius jis naudojo bajorų giminių genealogijoms ir kurie buvo aptarti poskyryje „Adomo Lopacinskio genealogijų dirbtuvė“. Išlikę juodraščiai rodo, kad iš surinktos medžiagos buvo kuriamas rišlus genealoginis pasakojimas. Autorius, panašiai kaip L. Chodzka, vedė Oginskius iš Riurikovičių, aprašė jų herbą, kaip reikalavo genealogijos taisyklės. Tačiau kitaip nei L. Chodzka, pateikęs lakonišką informaciją apie XV–XIX a. septyniolika giminės narių ir jų palikuonis, A. Lopacinskis pasirinko pasakojimą pagal atskiras linijas. Abiejų autorių tekstų palyginimas vietomis rodo jų panašumą. Veik sutampa tekstai apie vienuoliktąjį Kozelskio kunigaikštį Jurgį Teodorovičių (*Jerzy Teodorowicz*), kurio sūnūs Grigorijus ir Dmitrijus davė pradžią Oginskių ir Puzinų giminėms. A. Lopacinskis kartojo pirmtako informaciją apie Grigorijaus sūnų didįjį Lietuvos medžioklininką Motiejų, nuo kurio jis išvedė medžioklininkų liniją. Tačiau pradedant nuo Trakų pakamario, Dorsūnės seniūno ir Vijos (*Jewje*) grafo Bogdano Marcijono (1568–1640), A. Lopacinskis įterpė daugiau duomenų apie jo valdas, karinius nuopelnus ir fundacijas. Taip jis kūrė tekstą apie Oginskių giminę, pildydamas L. Chodzkos sudarytą genealogiją, pateikdamas naujų žinių apie palikuonis, jų pareigas, situacinius ir situacines. Antai L. Chodzkos veikale Bogdano Marcijono dukterys Kotryna, Sofija ir Elžbieta parodytos netekėjusios, o A. Lopacinskis nurodo jų situacinius, nevedusiu parodytas jo vaikaitis Bogdanas, Aleksandro sūnus, o Lopacinskis mini jo situacinę Sofiją Rudaminaitę ir sūnų Joną. Nemažai patikslino rašydamas apie etmonų liniją, jos pradininku laikydamas Samuelį Karolį (1598–1675), kurio sūnus Jonas buvo Lietuvos lauko etmonas. Pataisė Samuelio gyvenimo datas, rado praleistą situacinės vardą. Vaivadų ir etmonų liniją vedė nuo Jono sūnaus Trakų vaivados Kazimiero Dominyko (1670–1733). Nuo Samuelio Karolio sūnaus Simono Karolio (1628–1692) A. Lopacinskis vedė Strėvininkų liniją. Senatorių ir paizdininkų arba Ganutos, Lučiojaus, Maladečino, Rietavo ir Užumedžio (*Zalesje*) liniją vedė nuo Simono Karolio sūnaus, Vitebsko, vėliau Mstislavlio vaivados Martyno Mykolo (1672–1750). Abiejų linijų pradininkų gyvenimo datas taip pat patikslino. Senatorių liniją pradėjo Mykolas Kleopas Oginskis (1765–1833). Buvo pateikta naujos informacijos, ypač apie giminės moteris ir giminės vyrų veiklą bei nuopelnus. A. Lopacinskis bandė vesti ir Breslaujos liniją, kurios pradininku laikė Jurgio Teodorovičiaus sūnų Dmitrijų, bet šios linijos neišplėtojo⁶⁸. Tokiu būdu A. Lopacinskio parengta Oginskių giminės genealogija, palyginti su L. Chodzkos, buvo išsamesnė ir tikslesnė. Prie šios genealogijos, kurios yra trys variantai ar perrašai, pridėta išrašų iš

⁶⁷ Генеалогические заметки до 1893 года Адама Кресцента Лопатинского, папка Д, LVIA, б. 39, л. 308.

⁶⁸ Ten pat, l. 310v–312v, 314–324v; [L. Chodźko], min. veik., p. 3–8, 11, 14, 16.

Volumina legum, laikraščių, dokumentų, kalbų, panegirikų ir nekrologų, įvairių pagalbinių sąrašų ir kitos medžiagos⁶⁹.

Išlikę juodraščiai leidžia įsivaizduoti, kaip turėjo atrodyti galutinis tekstas apie Oginskius. Kad genealogija buvo parengta ir perrašyta, rodo A. Lopacinskio laiškas nežinomam adresatui. Sprendžiant pagal tai, kad į laišką atsakė Oginskių tarnautojas Pranciškus Patolskis (*Franciszek Patolski*), A. Lopacinskis kreipėsi būtent į jį.

A. Lopacinskis išsiuntė laišką iš Kazimirovkos palivarko 1875 m., nenurodęs tikslesnės datos. Jis priminė adresatui jų senąją pažintį ir prašė pranešti kunigaikščiams apie parengtą darbą, kurį pavadino „Kunigaikščių Oginskių giminės monografija“. Rašė, kad į ją sudėjo „išrašus iš *Volumina legum*, laikraščių ir kitų veikalų, kuriuose minima ši giminė“. Klausė, gal jaunieji kunigaikščiai, t. y. Bogdanas ir Mykolas, pageidautų įsigyti šį darbą už 50 sidabro rb., bet jei manytų, kad tai per brangu, gali nustatyti savo kainą, o jei nesutiktų mokėti, atiduos už dyką, nes nori, kad šį darbą saugotų Oginskių giminė. Užsiminė apie pataisytus netikslumus, pastebėtus L. Chodzkos veikale, tikėjosi, kad tai pravers pakartotiniam leidimui. Taip pat prašė pasidalinti L. Chodzkos veikalo atliekamam egzemplioriumi, kurio pats neturėjo, arba bent parašyti, kur jį būtų galima įsigyti. Dar jį domino, ar privačiame Oginskių archyve yra Vilniaus akademijoje 1707 m. išraižytos graviūros su Oginskių genealogija⁷⁰.

F. Patolskio atsakymas atėjo 1876 m. vasario 24 d. Į voką buvo įdėtas 25 sidabro rb. banknotas. Genealogiją įsigijo kunigaikštis Mykolas Oginskis. Adresatas pranešė, kad Oginskiai nėra girdėję apie 1707 m. išraižytą jų genealogiją, tačiau Rietavo dvaro bibliotekoje yra L. Chodzkos parengtos „Kunigaikščių Oginskių giminės istorijos“ rankraštis, kuriuo naudojosi Paryžiuje išleistos „prašmatnios genealogijos“ autoriai⁷¹. Neabejotinai kalba ėjo apie K. Vilčinskio parengtą publikaciją.

A. Lopacinskis rengė dar vieną, Lopacinskių giminės, genealogiją. Ją ketino pavadinti „Lubicz herbo Lopacinskių giminės iš Lopatino monografija“⁷². Jos struktūra turėjo mažai skirtis nuo teksto apie Oginskių giminę. Panašu, kad planavo rašyti ir apie Rudaminų giminę, mat tarp Lopacinskių genealogijos juodraščių yra medžiagos ir apie Rudaminas. Šis darbas, matyt, nebuvo baigtas, bet gerokai pasistūmėjęs į priekį. Tai rodo ne tik išlikusi parengiamoji medžiaga, bet ir vientiso teksto fragmentai.

Medžiagą genealogijai sudarė ne tik išrašai iš įvairių šaltinių, pirmiausia buvo naudojami giminės dokumentai ir metrikai. Tiesa, Lopacinskių ir Rudaminų dokumentų A. Lopacinskis turėjo ne tiek ir daug. Juos galėjo paveldėti iš tėvų ar gauti iš artimesnių giminių.

⁶⁹ LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 39, l. 325–507.

⁷⁰ Письма, картины, литературные сочинения, письмо Адама Лопатинского о составлении генеалогии Огинских, 1851–1898, ten pat, f. 1177, ap. 1, b. 5417, l. 6–7.

⁷¹ Ten pat, f. 1135, ap. 14, b. 39, l. 621–623.

⁷² Ten pat, b. 49, l. 162.

Genealogijos dirbtuvėje išliko pluoštelis dokumentų, susijusių su šeimos ar giminės nuosavybės reikalais. Paprastai tai buvo išrašai iš teismų knygų apie teisės į nuosavybę įtvirtinimą (vadinamoji intromisija), valdų įsigijimą ar perėjimą, testamentai ir pan. Antai jam priklausė kelių intromisijos aktų kopijos, liudijančios dažną mūrinio namo Vilniuje, Bernardinų skersgatvyje, „šalia Bernardinų vienuolyno ir Zenavičių rūmų“, savininkų kaitą. Adomui tai buvo šeimos nuosavybės įrodymas ir genealogijoje panaudotinas faktas. Istorikui turėtų kilti klausimas apie šios kaitos priežastis. Pagal 1773 m. gruodžio 9 d. intromisijos aktą nuosavybę į šį namą įgijo Bresto vaivadienė Barbora Kopciūtė-Lopacinskienė (*Barbara z Kopciów Łopacińska*), kuriai namą dovanojo Žemaitijos vyskupas sufraganas Juozapas Lopacinskis (*Józef Łopaciński*). Pagal 1774 m. sausio 5 d. intromisiją namo savininku tapo Adomo senelis Jonas Nikodemus Lopacinskis, o pagal 1778 m. rugsėjo 1 d. intromisijos aktą namo savininku buvo įtvirtintas tas pats vyskupas sufraganas, Vilniaus katedros scholastikas, Tripolitano vyskupas Juozapas Lopacinskis, įsigijęs namą iš Antano ir Kotrynos Kaminskių⁷³.

Tarp dokumentų išsiskiria įspūdingas *Lubicz* herbo Lopacinskių giminės bajorystės išvadų raštas. Jis vertas dėmesio vien dėl legitimacijos aktų rengimo kultūros. Bajorystės išvadų raštą 1825 m. lapkričio 9 d. parengė Minsko bajorų deputacija, kuriai pirmininkavo gubernijos bajorų vadovas Leonas Oštorpas (*Leon Osztorp*). Prašymą dėl Lopacinskių bajorystės išvadų rašto pateikė Dysnos apskrities pakamaris Marijonas, Ignacijaus sūnus, Lopacinskis. Bajorystės išvadoms Minsko bajorų deputacija panaudojo kitas bajorystės išvadas, po pirmojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo 1773 m. vasario 12 d. surašytas Pskovo gubernijos Polocko provincijos aukštesniojo žemės teismo. Išvados buvo parengtos šios provincijos žemvaldžio Lietuvos didžiojo raštininko Mikalojaus Tado Lopacinskio (*Mikołaj Tadeusz Łopaciński*) sūnaus Tomo Lopacinskio prašymu. Žemės teismo teisėjų surašytas dokumentas skyrėsi nuo bajorystės išvadų raštų, kuriuos po trečiojo padalijimo rengė bajorų deputacijos. Vesdami Lopacinskių genealogiją teisėjai nevengė įrašyti deklaruotų giminės pradininkų, bet apskritai laikėsi griežtų normų, giminystės ryšius grindė abejonų nekėlusiais dokumentų originalais, vartojo teisinius terminus ir lotyniškus intarpus. Teisėjų parengtame dokumente Lopacinskių giminės pradininku parodytas Žalgirio mūšio dalyvio Gvilhelmo iš Lopacinės palikuonis Bogdanas Lopacinskis iš Mstislavlio vaivadijos, bet dokumentais grįsta giminės genealogija prasideda nuo XVI a. viduryje gyvenusių Fiodoro ir Mykolo Jesipovičių Lopacinskių. Paskutiniu giminės atstovu 1773 m. išvadose parodytas prašytojas T. Lopacinskis, paminėtas kartu su savo vyresniu broliu, Mstislavlio seniūnu Jonu Nikodemu (A. Lopacinskio seneliu). Minsko bajorų deputacija, remdamasi pateiktais dokumentais, suformavo Mikalojaus Tado brolio Ignacijaus, taip pat Tomo brolio Jono Nikodemo linijų Lopacinskių genealogiją. 1825 m.

⁷³Ten pat, b. 121, l. 1–5.

bajorystės išvadų rašte abiejų linijų pradininkai Mikalojus Tadas ir Ignacijus Blažiejus, Leono sūnūs Lopacinskiai minimi su grafo titulu⁷⁴.

Mikalojaus Tado ir Ignacijaus Blažiejaus brolis Jonas Dominykas pasirinko dvasininko kelią, vėliau tapo Žemaičių vyskupu. Jis minimas Valdančiojo Senato 1850 m. liepos 26 d. įsake, patvirtinančiame Minsko ir Vilniaus bajorų deputacijų išvadas apie Tomo, Adomo Krescencijaus ir kitų Lopacinskių bajorystę, bet be grafo titulo⁷⁵.

Taigi, A. Lopacinskis turėjo savo giminės bajorystės išvadų raštus, kurie galėjo tapti jo rengto Lopacinskių giminės aprašymo pagrindu. Išlikę darbo fragmentai rodo, kad jis išties naudojosi bajorystės išvadomis, kai vedžiojo giminės linijas. Tačiau sumanymo būta platesnio. Genealogijos dirbtuvėje išliko gausios medžiagos apie Lopacinskius, turėjusios virsti nuosekliu pasakojimu apie giminę. Jos pobūdis buvo toks pat kaip ir kitų giminių genealoginės medžiagos, bet ji buvo labiau susisteminta ir apdorota.

Remiantis data, nurodyta titulinio lapo juodraštiniam variante, veikalas apie Lopacinskius turėjo būti baigtas 1871 m. kovo 21 d. Jam priskirtinus užrašus sudaro išrašai iš įvairių šaltinių, su Lopacinskiais susigiminiavusių asmenų bažnytiniai metrikai, švariai perrašytos vyskupo Jono Dominyko, Mikalojaus Tado ir Ignacijaus Blažiejaus biografijos, Adomo Lopacinskio genealogija, sudaryta 1865 m., Mikalojaus Tado palikuonių sąrašas, siekiantis XIX a. septintojo dešimtmečio vidurį, veikalo teksto fragmentai, atmintinės ir kiti užrašai. Juose pažymėtos genealogijos vietos, kurioms trūksta įrodymų ar taisytinos kitų genealogų padarytos klaidos⁷⁶. Lieka neatsakytas klausimas, ar egzistavo rengto veikalo švarraštis ir kas tapo jo savininku.

Išvados

XIX a. visuomenės nebetenkino senieji bajorų giminių herbynai *versus* genealogijos. Jie siekė Abiejų Tautų Respublikos laikus, apėmė giminių ištakas, minėjo protėvius ir geriausių atveju baigėsi senelių karta. Taigi praradus valstybę užsiskleidė visuotinė bajorų giminių istorija. Jaunesni palikuonys, gimę XVIII a. pabaigoje ar XIX a. pradžioje, buvo išstumti į savotišką kultūrinį paribį, kai genealoginės savimonės puoselėjimas, giminės istorijos tąsa ėmė labiau priklausyti nuo pačių bajorų.

Užduoties puoselėti, ugdyti bajorų genealoginę savimonę neapėjo XIX a. kultūrininkai. Bajorų giminių, jų iškiliausių atstovų aukštinimas, nuolatinis jų nuopelnų priminimas buvo tolygus išsaugojimui atminties apie prarastąją valstybę, o šios atminties nešiotojų

⁷⁴Ten pat, l. 27–53v.

⁷⁵Ten pat, b. 56, l. 46–47.

⁷⁶Ten pat, b. 49, l. 162–267v.

vaidmenį turėjo atlikti jaunesnioji karta. Ne mažiau svarbus buvo bajorų vedybinės giminytės nustatymas, šis žinojimas stiprino luomo konsolidaciją. Taigi bajorų giminių įtamtinimo tęstinumas turėjo politinį, socialinį ir kultūrinį išskaičiavimą.

Turbūt neatsitiktinai naujos bajorų giminių genealogijos buvo paskelbtos XIX a. viduryje, kai bajorų luomas pastebimai prarado buvusią įtaką. S. Kosakovskio, J. K. Vilčinskio, L. Chodzko veikalai pasirodė 1858–1860 m. ir iškart atkreipė visuomenės dėmesį. Bet jiems trūko bajorų populiaciją visaapimančio dėmens ir geografinės pilnumos. J. K. Vilčinskio Paryžiuje išleisto kolektyvinio darbo autoriai aprašė septyniolika iškilų LDK giminių. S. Kosakovskio veikalas pirmiausia tenkino tuometinės Lenkijos karalystės bajorių giminių poreikius.

Šiame kontekste Adomo Krescencijaus Gabrieliaus Lopacinskio pomėgis kaupti, sisteminti ir naudoti žinias apie buvusios LDK bajorų gimines tapo išskirtiniu kultūriniu reiškiniu. Jo rankraštinio palikimo apimtis, pobūdis, panaudojimo diapazonas leidžia kalbėti apie XIX a. antrosios pusės bajoro dvare egzistavusią genealogiją dirbtuvę. Galima prielaida, kad inspiracijos šaltinis buvo S. Kosakovskio veikalas, įkvėpęs dirbtuvės kūrėją didžiąją gyvenimo dalį skirti buvusios LDK bajorų giminių įtamtinimui. Dirbtuvėje buvo sukauptas didelis masyvas informacijos. Jos geografinė aprėptis – dabartinė Lietuva ir Baltarusija, konfesinė aprėptis – bajorai katalikai. Dirbtuvėje sukauptą informaciją genealogas pildė, atnaujino ir sistemino, stengdamasis nepasimesti jos gausoje. Tyrimas rodo, kad jam buvo svarbi įvairialypė informacija, asmens paminėjimas bet kokiam kontekste, leidžiantis formuoti giminių linijas, aptikti trūkstamas grandis, nerti bajorų giminyščių tinklą. A. Lopacinskis savotiškai buvo modernesnis už pirmtakus – į informacijos bazę jis įtraukė patikimą šaltinį – bažnytinius metrikus.

Netenka kalbėti apie dirbtuvėje pagamintas išbaigtas genealogijas, o tiksliau – giminių aprašymus, išskyrus Oginskių giminės atvejį, galbūt ir Lopacinskių. Šiandien išlikusių rankraščių masyvą sudaro ne sklandžiai surašyti tekstai, bet žaliava genealogijoms. Ją derėtų surūšiuoti, atskirti šiandien žinomus ir patikrintus šaltinius nuo nežinomų, galbūt išlikusių tik A. Lopacinskio „duomenų bazėje“, juos kritiškai įvertinti.

Publikuoti šaltiniai ir literatūra

[CHODŹKO, Leonard]. *Rodowód Xiążąt Ogińskich*, s. n. [Paryž: J. Claye, 1859].

Dykcyonarz biograficzny powszechny, czyli krótkie wspomnienia żywotów ludzi wslawionych cnotą, mądrością, przemysłem, męstwem, wynalazkami, błędami, od początku świata do najnowszych czasów. T. 1. Warszawa: nakładem Gustawa Leona Glücksberga, księgarza, 1851.

Herbarz starodawnej szlachty podług heraldyków polskich z dopełnieniem do czasów obecnych, [1858–1860. Paryž: drukarnia J. Claye].

Herby rycerstwa polskiego przez Bartosza Paprockiego zebrane i wydane r. p. 1584. Wydanie Kazimierza Józefa Turowskiego. Kraków: nakładem wydawnictwa Biblioteki Polskiej, 1858.

Monografie historyczno-genealogiczne niektórych rodzin polskich przez Stanisława Kazimierza Kossakowskiego z przypisami Juliana Błeczczynskiego. Warszawa: drukarnia Gazety Codziennej przy ulicy Daniłowiczowskiej n. 619. T. I, 1859; T. II, 1860; T. III, 1872.

NIESIECKI, Kaspar. *Korona polska przy złotej wolności starożytnemi rycerstwa polskiego y Wielkiego Xięstwa Litewskiego kleynotami, naywyższemi honorami, heroicznym męstwem, y odwagą, wytworną nauką, a nayperwiey cnotą, pobożnością y świętobliwością ozdobiona. Potomnym zaś wiekom na zaszczyt y nieśmiertelną sławę pamiętnych w tey oyczyźnie synów, podana.* T. 1–4. Lwów, 1728–1843.

O klejnotach albo herbach, których familie stanu rycerskiego w prowincjach W.X. Litewskiego zażywiają. Te klejnoty in ordinem alphabeticum są zebrane przez xiędza Wijuka Kojalowicza Societatis Jezu, teraz zaś z pilną atencją de nowo przepisane przez Michała Marcina Szczęgę Societatis Jezu anno 1739 die 1 Februarii Vilnae ad S. Joannem.

Volumina legum. Przedruk zbioru praw staraniem XX pijarów w Warszawie, od roku 1732 do roku 1782 wydanego. T. I–VIII. Petersburg: drukiem Jozafata Ohryzki, 1859–1860.

JAROSZEWICZ, Józef. *Obraz Litwy pod względem jej cywilizacji od czasów najdawniejszych do końca wieku XVIII.* Cz. I–III. Wilno: W drukarni M. Romma, 1844–1845.

Historia szkół w Koronie i Wielkim Księstwie Litewskim od dawniejszych czasów aż do roku 1794 przez Józefa Łukaszewicza. T. I–IV. Poznań: Nakładem księgarni Jana Konstantego Żupańskiego, 1849–1851.

MIRONOWICZ, Antoni. Herbarz Michała Szczęśli, *Białoruskie Zeszyty Historyczne*, 1995, Nr. 1 (3), s. 28–39.

Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym opisana przez Michała Balińskiego i Tymoteusza Lipińskiego. T. I–III. Warszawa: Nakładem S. Olgerbranda księgarza, 1843–1846.

Žemaitiu wiskupiste, aprasze K. Motiejus Wolonczewskis. D. I–II. Wilniuj: Spaustuwieje Juozapa Zawadzki, 1848.

**THE GENEALOGY WORKSHOP
OF ADOMAS KRESCENCIJUS GABRIELIUS LOPACINSKIS
(1860S–1880S)**

Summary

TAMARA BAIRAŠAUSKAITĖ

The article dwells on the manuscript legacy of the 19th century genealogy lover, landlord of Dysna county Adomas Krescencijus Gabrielius Lopacinskis (Adam Krescenty Gabriel Łopaciński, 1826 – after 1893), stored in the Society of Friends of Science Fund at the Lithuanian State Historical Archives. The

manuscript legacy includes personal and family documents as well as several letters. Its most valuable part is the impressive amount of materials dedicated to the genealogy of the GDL noble families.

The research has revealed that A. Lopacinskis was born into a renowned and well-off family, however, his personal possessions included a rather small folwark. He graduated from Vilnius Noblemen's Institute, was married, lost his wife quite early but did not re-marry. He was very passionate about the research of the genealogy of Lithuanian noble families and dedicated a good share of his time to this hobby. His interest in genealogy might have been prompted by the genealogical research revived in the middle of the 19th century. The period from 1858 to 1860 saw the publication of L. Chodzka's, S. Kosakovskis', and J. K. Vilčinskis' works dedicated to the genealogy of noble families. The authors only dwelled on the most prominent Lithuanian and Polish families. A. Lopacinskis, however, was interested in all the nobility of the former GDL. His intention was to sketch the genealogy of around 1500 families representing the GDL nobility. The scope, nature, and utilization possibilities of A. Lopacinskis' manuscript legacy makes it possible to speak about a genealogy workshop which was in operation in his house. A huge amount of information was accumulated there. Its geographic coverage extends across present-day Lithuania and Belarus, whereas its religious coverage is confined to Catholic noblemen. The genealogist supplemented, updated, and organized the information accumulated in the workshop, corrected his predecessors' mistakes, drew up lists of lay and church officials and noblemen's possessions, which he later used as supporting material. The research has revealed that he considered important all kinds of information, reference to a person in any context which helped him draw family lines, identify missing chains, and form the network of noblemen's relations. In a way A. Lopacinskis was more advanced than his predecessors as he used church record books as a source of information.

First of all, the preserved manuscripts is raw material for genealogies. A. Lopacinskis himself managed to draw up just a few fully completed genealogies – family descriptions, to be more precise, which in the 19th century were called monographs. Among them the description of the Oginskis family, purchased by the owner of Rietavas manor Mykolas Oginskis, is worth mentioning. A. Lopacinskis was also working on the description of the Lopacinskis family, however, we cannot tell for sure if it was finished. His manuscript legacy contains only fragments of this description.

Gauta 2019 m. balandžio mėn.
Priimta 2019 m. gegužės mėn.

Tamara Bairauskaitė – Lietuvos istorijos instituto vyriausioji mokslo darbuotoja, XIX a. istorijos skyriaus bendradarbė. Tyrimų sritis: Lietuvos bajorai XIX a., XIX a. socialinė istorija, tautinių mažumų istorija.

Adresas: Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, Vilnius LT-01108
El. paštas: tamara.bairauskaite@istorija.lt

Lietuvos istorijos metraštis = The Year-Book of Lithuanian History = Jahrbuch für litauische Geschichte / Lietuvos istorijos institutas; redakcinė kolegija: Gintautas Sliesoriūnas (pirm.)... [et al]. – Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2019.

ISSN 0202-3342

2019 metai 2. – 2019. – 238 p. – Santr. angl. – Bibliogr. nuorodose ir str. gale. –

Metraštyje skelbiami reikšmingi 2019 metų antrojo pusmečio Lietuvos istorikų darbai, istorijos šaltinių publikacijos, mokslo gyvenimas.

Mokslo žurnalas

Lietuvos istorijos institutas
LIETUVOS ISTORIJOS METRAŠTIS
2019 metai 2

Redaktorė *Ieva Puluikienė*
Maketuotoja *Žydronė Jakonytė*
Dailininkė *Audronė Uzielaitė*
Santraukas į anglų kalbą vertė *Ieva Vitėnienė*

2019 11 19. 16,78 leidyb. apsk. l. Tiražas 150 egz.

Išleido Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5, Vilnius, LT-01108
Spausdino UAB „Baltijos kopija“
Kareivių g. 13B, Vilnius